

دانش و پژوهش در روان‌شناسی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)
شماره سی و یکم - بهار ۱۳۸۶
صص ۸۲ - ۶۹

رابطه بین جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان کلاس چهارم و پنجم دبستان شهر اصفهان

فخری سادات میرلوحی^۱ - حسین مولوی^۲ - سید حمید آتش پور^۳

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان (دختر و پسر) چهارم و پنجم دبستان شهر اصفهان در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ انجام گردید. روش مورد استفاده همبستگی بود، لذا برای انتخاب گروه‌های نمونه، به طریق تصادفی ساده، ۹۰ دانش‌آموز دختر و ۹۰ دانش‌آموز پسر انتخاب شدند. برای سنجش خلاقیت دانش‌آموزان از آزمون تداعی لغات محقق ساخته (میرلوحی، مولوی) و برای سنجش عملکرد خانواده از آزمون مقیاس عملکرد خانواده استفاده شد. روایی و پایایی آزمون مقیاس عملکرد خانواده قبلاً به دست آمده بود ($\alpha = 0/83$). همچنین پایایی آزمون تداعی لغات در این پژوهش محاسبه گردید ($\alpha = 0/79$) و پاسخ‌ها براساس نظریات تارنس نمره‌گذاری شد (روایی محتوایی). پرسشنامه جمعیت‌شناختی نیز شامل معدل،

۱- کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

۲- استاد دانشگاه اصفهان

۳- استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان

شغل والدین، تعداد فرزندان، ترتیب تولد و نوع و فضای منزل بود. مقیاس عملکرد خانواده ۷ زیرمقیاس داشت: ارتباط، نقش‌ها، حل مسأله، پاسخدهی عاطفی، مشارکت عاطفی، عملکرد کلی و نظارت بر رفتار. نتایج نشان داد که بین خلاقیت دانش‌آموزان با پاسخدهی عاطفی و مشارکت عاطفی رابطه معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). بین خلاقیت و سایر زیرمقیاس‌های جو عاطفی خانواده رابطه معناداری وجود نداشت. همچنین خلاقیت در دختران به‌طور معناداری بیشتر از خلاقیت در پسران بود ($P < 0/05$). از متغیرهای جمعیت‌شناختی، متغیر معدل با خلاقیت رابطه معناداری داشت ($P < 0/01$). بین سایر متغیرهای فضای منزل، نوع منزل، شغل پدر و مادر، تعداد اعضای خانواده، ترتیب تولد با خلاقیت رابطه معناداری مشاهده نگردید. کلید واژه‌ها: جو عاطفی خانواده، خلاقیت، عملکرد خانواده.

مقدمه

یکی از عوامل مؤثر در رفتار فرد، خانواده است، خلاقیت به عوامل محیطی و خانوادگی بستگی دارد و همواره علل بازدارنده بروز این استعداد ذاتی است و نمرات آزمون خلاقیت دانش‌آموزان را تنوع می‌بخشد. تحقیقات استرنبرگ^۱ (۲۰۰۴)، نشان داد افراد خلاق از خانواده‌هایی هستند که اهمیت کمتری به نقش‌های مذهبی می‌دهند. میچل^۲ (۲۰۰۲)، طی پژوهشی نشان داد که محدودیت در عملکردها عامل بازدارنده خلاقیت است و آزاد بودن فعالیت‌ها از نظر ایده، سیر ارائه تحلیل‌ها، نتایج و ترکیب‌ها عامل بسیار مهمی در پرورش خلاقیت می‌باشد. استرنبرگ (۱۹۹۱)، در مورد عامل درونی به «شعور عاطفی» اشاره می‌کند. وی شعور عاطفی را زاینده تأملات خاص فرد و عملکرد قلب انسان می‌داند و معتقد است که شعور عاطفی ما را در پیگیری نیات منحصر به فرد و استعدادها برمی‌انگیزد و نهفته‌ترین ارزش‌ها و آرمان‌ها را به فعالیت وا می‌دارد و در زندگی منعکس می‌کند. عواطف نیرومندترین اصالت و قابلیت بشر است که می‌تواند منشأ خرد و شهود ما باشد. در واقع

1 – Sternberg

2 – Mitchell

احساسات، لحظات ما را با اطلاعات ذاتی مفید و حیاتی تضمین می‌کند. این واکنش قلب است که بلوغ خلاق را به فعالیت وا می‌دارد، خرد را با خود صادق می‌کند، روابط قابل اعتماد ایجاد می‌کند و زندگی شخص را از درون جهت می‌دهد (خالکی، ۱۳۸۱).

میلگرام^۱ (۱۹۹۰)، موقعیت خانوادگی را از عوامل اساسی در تحقق توانایی‌های ذاتی انسان می‌داند. او به تحقیقاتی استناد می‌کند که نشان داده‌اند رفتار و نگرش والدین و کمیت و کیفیت علاقه‌های آنها و نحوه ارتباط با فرزندان در رشد تواناییهای آنها کاملاً مؤثر است.

جاویدی (۱۳۷۹)، به بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و خلاقیت در کودکان پیش‌دبستانی پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان داد که جو عاطفی خانواده آزادمنشانه با خلاقیت رابطه معنادار و مثبت داشت. جو عاطفی خانواده مستبدانه با خلاقیت رابطه منفی و معنادار نشان داد و رابطه خانواده آزادمنش و خلاقیت معنادار نبود.

روشندل (۱۳۷۸)، در پژوهشی عوامل مؤثر بر خلاقیت و موانع آن را بررسی و بیان می‌کند که خلاقیت کودکان هنگامی که والدین روابط و مناسبات اجتماعی امنی داشته باشند و نگران مسائل اجتماعی و روابط آنها نباشند، بیشتر شکوفا می‌شود.

میچر (۱۹۵۹) در پژوهشی به بررسی عوامل بازدارنده خلاقیت بر روی دانش‌آموزان کلاس‌های اول و دوم دبستان پرداخت و «اضطراب» را مؤثرترین عامل بازدارنده خلاقیت دانست (مشکلانی، ۱۳۷۶).

گتزل و جکسون^۲ (۱۹۷۲)، دریافتند که خانواده‌های خلاق به ویژگیهای درونی نظیر پایبندی به ارزش‌ها، علاقه‌مند بودن به چیزی و صراحت و رک‌گویی بیش از ویژگیهای بیرونی نظیر خانواده خوب، حسن سلوک و کوشا بودن اهمیت می‌دهند و خانواده‌های خلاق به ظاهر از نظر الگوی رفتاری تمایل به خطر کردن و استقلال دارند و در تصمیم‌گیری‌ها آزادی بیشتری می‌دهند و اندیشه‌ها و فعالیت‌های کودکان را تشویق می‌کنند (مشکلانی، ۱۳۷۶).

مؤثرترین بررسی‌ها مربوط به همبستگی خلاقیت را دوینگ^۳ انجام داده است که نشان داده خلاقیت به ویژگیهای شخصیت و برخی ویژگیهای فکری که تا حدودی

1 – Milgram

2 – Getzels & Gacson

3 – Dowing

سازگار و درازمدت به نظر می‌رسند، مربوط می‌شود و سه ویژگی عمده از خصلت‌های خانواده که به اخلاقیت مربوط هستند را این طور بیان کرده‌اند: ۱- تربیت آزادانه کودک ۲- داشتن علایق فکری قوی، گوناگون و گسترده از طرف والدین ۳- داشتن استقلال عاطفی نسبت به کودک از طرف والدین (کالاگر،^۱ ترجمه مهدی‌زاده، ۱۳۷۲). از آنجا که شکوفایی فرد در زندگی شغلی و اجتماعی به میزان اخلاقیت وی مربوط است، لزوم بررسی هر یک از عوامل جو عاطفی خانواده و تأثیر آن بر اخلاقیت از اهمیت خاصی برخوردار است. مسأله این است که میزان تأثیر خانواده به کدام یک از ۷ زیرمقیاس جنبه‌های جو عاطفی خانواده مربوط می‌شود. از این رو در این پژوهش به بررسی این زیرمقیاس‌ها می‌پردازیم.

سؤال اصلی پژوهش

آیا بین جو عاطفی خانواده و اخلاقیت این دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

سؤالات فرعی پژوهش

- ۱- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی حل مسأله در خانواده رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی ارتباط در خانواده رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی نقش‌ها در خانواده رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی پاسخدهی عاطفی در خانواده رابطه وجود دارد؟
- ۵- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی مشارکت عاطفی در خانواده رابطه وجود دارد؟
- ۶- آیا بین نمرات اخلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی کنترل رفتار در خانواده رابطه وجود دارد؟

1 – Galager

۷- آیا بین نمرات خلاقیت این دانش‌آموزان و چگونگی عملکرد کلی خانواده رابطه وجود دارد؟

۸- آیا بین میانگین نمرات خلاقیت این دانش‌آموزان رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش از نوع همبستگی بود. آزمودنیهای این پژوهش ۱۸۰ نفر (۹۰ دختر و ۹۰ پسر) از دانش‌آموزان چهارم و پنجم ابتدایی نواحی ۱ و ۳ و ۵ آموزش و پرورش شهر اصفهان بودند که به روش تصادفی ساده از میان مدارس ابتدایی شهر اصفهان با جامعه آماری ۶۶۷۷۳ نفر انتخاب شدند. گروه سنی نمونه ۱۰ و ۱۱ سال بودند.

ابزار پژوهش

الف - آزمون تداعی لغات محقق ساخته (میرلوحی - مولوی)

ب - پرسشنامه جو عاطفی خانواده

ج - پرسشنامه جمعیت‌شناختی

الف - آزمون تداعی لغات

این آزمون شامل ۳۰ واژه بود، که ابتدا در یک گروه ۵۰ نفری (۲۵ دختر و ۲۵ پسر) که به صورت تصادفی از مدارس نواحی ۱، ۳، ۵، انتخاب شدند، اجرا شد. ضریب پایایی در این آزمون محاسبه ($\alpha = 0.79$) و روایی محتوایی آن براساس نظریات گیلفورد و تارنس نمره‌گذاری شد.

پس از انتخاب تصادفی، آزمودنیها ۳۰ دقیقه وقت داشتند که به آزمون پاسخ دهند. آنها آزاد بودند که از ۱ تا ۱۰ کلمه برای هر واژه بنویسند.

ب - مقیاس عملکرد خانواده

به طور کلی مجموعه مواد مقیاس عملکرد خانواده، ۵۳ سؤال است که ۵ مورد آن مربوط به حل مشکلات، ۶ مورد مربوط به ارتباطات، ۸ مورد نقش‌ها، ۶ مورد پاسخدهی عاطفی، ۷ مورد مشارکت عاطفی، ۹ مورد کنترل رفتار و ۱۲ مورد دیگر کارآیی عمومی است. آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۰/۹۱۵ به دست آمد و روایی در سطح $P < 0.001$ معنادار بود.

پرسشنامه به این صورت بود که آلفای کرونباخ برای مقیاس حل مشکل و ارتباطات ۰/۷۲، برای مقیاس نقش‌ها و پاسخدهی عاطفی ۰/۶، برای مقیاس مشارکت عاطفی ۰/۷۴، مقیاس کنترل رفتار ۰/۷۷، مقیاس کارآیی عمومی ۰/۸۱ و برای کل آزمون ۰/۹۱۵ به دست آمد. نحوه اجرای مقیاس عملکرد خانواده به این صورت بود که در مدت ۲۵ دقیقه به صورت گروهی از والدین آزمون گرفته شد.

ج - پرسشنامه جمعیت‌شناختی

متغیرهای این پرسشنامه شامل: معدل دانش‌آموز در ترم گذشته، سن پدر و مادر، تعداد اعضای خانواده و ترتیب تولد دانش‌آموز مورد نظر بود و نیز در ادامه آزمون مقیاس عملکرد خانواده در مدت ۵ دقیقه برای والدین اجرا گردید.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

۱- برای توصیف داده‌ها از میانگین انحراف معیار، رتبه درصدی و نمودار ستونی استفاده شد.
۲- برای سنجش، همبستگی و اختلاف میانگین معناداری بین خلاقیت دانش‌آموزان دختر و پسر از ضریب همبستگی پیرسون و دو رشته‌ای نقطه‌ای استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و حل مسأله در خانواده در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱- همبستگی بین میزان خلاقیت و حل مسأله در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
	همبستگی پیرسون	-۰/۱۲	-۰/۱۰	-۰/۱۲
حل مسأله	سطح معناداری	۰/۱۰	۰/۱۵	۰/۱۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود، بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و حل مسأله در خانواده رابطه معناداری وجود ندارد. روشهای حل مسأله در خانواده تأثیری بر خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی ندارد. ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و ارتباط در خانواده در جدول ۲ ارائه شده است:

جدول ۲- همبستگی بین میزان خلاقیت و ارتباط در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
	همبستگی پیرسون	-۰/۰۸۱	-۰/۰۸۱	-۰/۰۵۱
ارتباط	سطح معناداری	/۱۹۰	۰/۱۹۱	۰/۲۹۱
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود، بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و ارتباط در خانواده رابطه معناداری وجود ندارد و نحوه ارتباط خانواده با دیگران تأثیری بر خلاقیت دانش‌آموزان ندارد. ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و نقش‌ها در خانواده در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳- همبستگی بین میزان خلاقیت و نقش‌ها در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
	همبستگی پیرسون	-۰/۰۷۰	-۰/۰۲۴	-۰/۱۲۵
نقش‌ها	سطح معناداری	۰/۲۲۵	۰/۳۹۹	۰/۰۸۱
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۳ مشاهده می‌شود، بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و نقش‌ها در خانواده رابطه معناداری وجود ندارد. چگونگی نقش‌ها در خانواده تأثیری بر خلاقیت دانش‌آموزان ندارد. ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و پاسخدهی عاطفی در خانواده در جدول ۴ ارائه شده است:

جدول ۴- همبستگی بین میزان خلاقیت و پاسخدهی عاطفی در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
همبستگی پیرسون	-۰/۱۹*	-۰/۱۲	-۰/۲۳*	
پاسخدهی عاطفی	سطح معناداری	۰/۰۲	۰/۰۹	۰/۰۱
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۴ مشاهده می‌شود رابطه بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و پاسخدهی عاطفی در خانواده منفی و معنادار است ($P=0/02$). بنابراین پاسخ سؤال تحقیق در این مورد مثبت است. رابطه منفی نشان می‌دهد که هر چه نمره پاسخدهی عاطفی خانواده بالا می‌رود، خلاقیت دانش‌آموز پایین می‌آید و هر چه نمره پاسخدهی عاطفی پایین می‌رود، خلاقیت دانش‌آموز بالا می‌آید.

توجه به این نکته مهم است که در این آزمون نمره بالا در هر عامل نشان‌دهنده خانواده با عملکرد پایین است و برعکس. در واقع پاسخدهی عاطفی صحیح در خانواده ممکن است سبب افزایش خلاقیت در کودکان دبستانی خانواده شود. ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و مشارکت عاطفی در خانواده در جدول ۵ ارائه شده است:

جدول ۵ - همبستگی بین میزان خلاقیت و مشارکت عاطفی در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
همبستگی پیرسون		۰/۱۵*	۰/۱۲	۰/۱۵
مشارکت عاطفی	سطح معناداری	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۵
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۵ مشاهده می‌شود، رابطه بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و مشارکت عاطفی در خانواده منفی و معنادار است ($P=0/05$). رابطه منفی نشان می‌دهد که هر چه نمره مشارکت عاطفی در این آزمون بالاتر می‌رود، خلاقیت کاهش می‌یابد و هر چه نمره مشارکت عاطفی کمتر می‌شود، خلاقیت افزایش می‌یابد و مشارکت عاطفی صحیح در خانواده باعث افزایش خلاقیت فرزندان دبستانی خانواده می‌شود.

ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و کنترل رفتار در خانواده در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶ - همبستگی بین میزان خلاقیت و کنترل رفتار در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
همبستگی پیرسون		۰/۱۴	۰/۰۹	۰/۱۸*
کنترل رفتار	سطح معناداری	۰/۰۷	۰/۱۸	۰/۰۳
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۶ مشاهده می‌شود بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و کنترل رفتار در خانواده رابطه معناداری وجود ندارد و روش خانواده در کنترل رفتارهای خود بر خلاقیت کودکان دبستانی بی‌تأثیر است.

جدول ۷ ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و عملکرد کلی در خانواده در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- همبستگی بین میزان خلاقیت و عملکرد کلی در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
	همبستگی پیرسون	-۰/۰۴	-۰/۰۳	-۰/۰۵
عملکرد کلی	سطح معناداری	۰/۳۱	۰/۳۷	۰/۲۹
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۷ مشاهده می‌شود بین خلاقیت، روانی بیان و نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان و عملکرد کلی در خانواده رابطه معناداری وجود ندارد و عملکرد کلی خانواده بر خلاقیت تأثیری ندارد. ضرایب همبستگی بین نمرات خلاقیت و جنس در خانواده در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸- همبستگی بین میزان خلاقیت و جنس در خانواده

متغیر	شاخص آماری	خلاقیت و روانی بیان	خلاقیت	روانی بیان
	همبستگی پیرسون	-۰/۱۸*	-۰/۱۶*	-۰/۱۵
جنس	سطح معناداری	۰/۰۲	۰/۰۳	-۰/۰۵
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

چنانکه در جدول ۸ مشاهده می‌شود بین نمرات خلاقیت و جنسیت دانش‌آموزان دبستانی شهر اصفهان رابطه معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). این همبستگی دو رشته‌ای نقطه‌ای است و به عبارت دیگر می‌توان گفت که بین میانگین نمرات خلاقیت، روانی بیان و کل خلاقیت دانش‌آموزان پسر و دختر تفاوت معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش برای بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان (دختر و پسر) چهارم و پنجم دبستان شهر اصفهان انجام گردید و نتایج نشان داد که بین متغیرهای حل مسئله در خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود ندارد و حل مسئله در خانواده بر خلاقیت دانش‌آموزان بی‌تأثیر است. در ضمن پژوهش دیگری که به‌طور دقیق این رابطه را بررسی کند، یافت نشد.

همچنین نتایج نشان داد که بین متغیرهای ارتباط و نقشها در خانواده و خلاقیت دانش‌آموزان رابطه معناداری وجود نداشت و نتایج نشان داد که ارتباط بین اعضای خانواده و نقشها در خانواده تأثیری بر خلاقیت دانش‌آموزان نداشته است. در ضمن تحقیق دیگری که این رابطه را بررسی کند، یافت نشد.

همچنین نتایج بررسی رابطه بین جو عاطفی خانواده در زمینه پاسخدهی عاطفی و خلاقیت دانش‌آموزان دبستان نشان داد که این رابطه معنادار است. نتایج در این قسمت تحقیق با نظر گوان (۱۹۷۹)، که خلاقیت را از دیدگاه رشد عاطفی بررسی کرده است، همخوانی دارد. او به روابط محبت‌آمیز والدین تأکید دارد و معتقد است که کودکان در یک محیط امن و در دامن والدین، آزادانه‌تر خطرها و هراس‌ها را تجربه می‌کند و راحت‌تر قوه ابتکار و خلاقیت خود را به‌کار می‌برند (میلر و دیگران، ۱۹۷۹).

از آنجا که پاسخدهی عاطفی نامناسب در خانواده سبب افزایش ترس و اضطراب و سایر عوامل منفی کاهش‌دهنده خلاقیت می‌شود. نتایج این قسمت با نظر میچر (۱۹۵۹)، که به بررسی عوامل بازدارنده خلاقیت بر روی دانش‌آموزان کلاس‌های اول و دوم دبستان پرداخت و اضطراب را مؤثرترین عامل بازدارنده خلاقیت دانست، هماهنگی دارد.

در این تحقیق رابطه بین مشارکت عاطفی در خانواده و خلاقیت معنادار بود. همچنین مشارکت عاطفی به درجه و کیفیت علاقه و نگرانی اعضای خانواده نسبت به

هم بستگی دارد. دوینگ و دیگران (۱۹۷۰)، در پژوهشی به بررسی آن دسته از خصلت‌های خانوادگی پرداختند که به خلاقیت مربوط می‌شود. و سه ویژگی عمده را بیان کردند: ۱- تربیت آزادانه کودک ۲- داشتن علاقه فکری قوی، گوناگون و گسترده از طرف والدین ۳- احساس استقلال عاطفی والدین نسبت به کودکان. نتایج تحقیق آنها در مورد سوم که در واقع حمایت شدید عاطفی والدین از فرزندان را رد می‌کند با مشارکت عاطفی این تحقیق که بر اهمیت مشارکت عاطفی متعادل با فرزندان در خانواده تأکید دارد، مطابقت می‌کند.

همچنین با نتایج میچل (۲۰۰۲)، که محدودیت را عامل کاهش خلاقیت می‌دانست همخوانی دارد. این قسمت از تحقیق با نظر جاویدی (۱۳۷۹)، نیز که جو عاطفی آزادمنشانه را با خلاقیت معنادار می‌دانست هماهنگ است.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که کنترل رفتار در خانواده بر خلاقیت دانش‌آموزان بی‌تأثیر است. در ضمن تحقیق دیگری که به‌طور دقیق این رابطه را بررسی کند، یافت نشد و بین متغیرهای عملکرد کلی و خلاقیت نیز رابطه معناداری وجود نداشت. همچنین نمرات خلاقیت دانش‌آموزان دختر از نمرات خلاقیت دانش‌آموزان پسر در مقطع دبستان شهر اصفهان بیشتر و این تفاوت مشهود و قابل توجه بوده است. در تحقیق جاویدی (۱۳۷۹)، خلاقیت در پسران در پیش‌دبستانی بیشتر از خلاقیت در دختران به‌دست آمده است و با نتیجه این تحقیق در مورد مقایسه خلاقیت دختر و پسر همخوانی ندارد که تفاوت در ابزار به کار رفته، سنین مورد بررسی در تحقیقات و فرهنگ متفاوت نمونه‌ها ممکن است سبب این اختلاف باشد.

در کل نتایج این تحقیق با تحقیق جانسون (۱۹۹۲)، که به مقایسه شیوه فرزندپروری مادران کودکان پیش‌دبستانی پورتوریکن و آنگولا پرداخته، ارزش‌های مورد نظر هر گروه نظیر: درستکاری، احترام گذاشتن و مسؤولیت، وفاداری به خانواده و عواطف و مشارکت در حل مشکلات خانواده و توجه به تحصیل فرزندان بررسی شد و رابطه معنادار مثبت بین ارزش‌های مادران در فرزندپروری و پرورش خلاقیت در فرزندانشان به‌دست آمد که نشان می‌دهد هر چه توجه به این ارزشها در فرزندپروری بیشتر باشد، خلاقیت فرزندان بیشتر خواهد بود.

از میان انواع مشارکت، یک مشارکت سالم و همدلانه ممکن است علاقه واقعی والدین به فرزندان را به آنها نشان دهد و باعث آرامش درونی آنها گردد. در زمینه پاسخدهی عاطفی، والدین می‌توانند با ایجاد زمینه مناسب عاطفی از نظر احساس آسایش (عشق، مهربانی، صمیمیت و ...) و کاهش احساس ترس، اضطراب، ... با پرورش بهتر و بیشتر خلاقیت و شکوفایی به فرزندان کمک مؤثری کنند.

منابع

- خالکی، فاطمه. (۱۳۸۱)، «بررسی روابط موجود میان هوش عاطفی با هوش شناختی و خلاقیت و ارزیابی درست از خود در بین دانش‌آموزان ۱۷- ۱۴ سال شهر کاشان در سال تحصیلی ۸۱ - ۱۳۸۰»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
- جاویدی کلاته‌آبادی، طاهره. (۱۳۷۹)، «رابطه جو عاطفی خانواده با خلاقیت کودکان»، *مجله دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد*.
- روشندل، سیمین. (۱۳۷۸)، «بررسی تأثیر آموزش نقاشی با روش ایتن بر خلاقیت دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهرکرد»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد.
- گالاگر، جیمز. (۱۳۷۲)، *آموزش کودکان تیزهوش*، ترجمه مهدی‌زاده و رضوانی، مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- مشکلانی، پروانه. (۱۳۷۶)، «بررسی روش تدریس بحث گروهی بر خلاقیت دانش‌آموزان سال دوم مدارس راهنمایی ناحیه ۳ اصفهان در درس علوم اجتماعی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد خوراسگان.

MILGRAM, R.M. (1990). Teaching gifted and talented learners in regular classrooms, U.S.A.

MILLER, B and GERARD, D. (1979). Family influence in the development of creativity in children, *Family Coordinator* .

MITCHELL, G. EWANS, G.W. (2002). The potential role of the physical environment in fostering creativity. *Great Research Journal*, 14, (384) .

STERNBERG. R.J. (2004). *Creativity killers discouraging creativity in children*, in How to develop student creativity National Network for Child Care: New York,; 16,(3 & 4).

تاریخ وصول: ۸۵/۶/۲۶

تاریخ پذیرش: ۸۵/۹/۸